

Elwira J. Kryńska

ORCID 0000-0001-6181-2414

Agnieszka Suplicka

ORCID: 0000-0002-7107-0327

DOI: 10.15290/dhmgz.01.2021.01

Wstęp

Prezentujemy kolejną książkę poświęconą *Dziecku w historii*, będącą pokłosiem międzynarodowej konferencji naukowej, w trakcie której dyskutowano o godności i zniewoleniu dziecka.

Pierwszy tom opisujący dzieje dziecka został zatytułowany *Dziecko w historii – wątek korczakowski*. Następny był związany z Jubileuszem 1050. rocznicy Chrztu Polski i ukazał się pod tytułem *Dziecko w historii – w kręgu kultury chrześcijańskiej*. Celem trzeciego było upamiętnienie 100. rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości, jego tytuł: *Dziecko w historii – sytuacja dziecka w odrodzonym państwie polskim*.

Przedstawiana monografia *Dziecko w historii* jest powiązana z Jubileuszem 40-lecia istnienia Katedry/Zakładu Historii Wychowania Wydziału Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku.

Akcentując wątek jubileuszowy Katedry Historii Wychowania zaprosiliśmy ekspertów różnych dyscyplin naukowych do kolejnej dysputy akademickiej, tym razem poświęconej godności osobowej, osobowościowej i osobistej dziecka w sytuacji zniewolenia, utraty wolności, swobody – całkowitej zależności od innych. Może to być zniewolenie dotyczące różnych sfer życia ludzkiego, na przykład fizyczne ograniczenie, tzn. uzależnienie czyjegoś zdrowia i życia od woli drugiego człowieka, czy też zniewolenie umysłu prowadzące do zatarcia własnej osobowości, godności na skutek różnorodnych czynników, w tym – jak twierdził Karl Jaspers – „rozbicia człowieka na dwie osoby”

pod wpływem olbrzymiej presji ideologicznej. Powoduje to, że dzieciństwo jako zjawisko dotyczące każdego człowieka bywa nadal zawłaszczane i zniewalane w najróżniejszy sposób, zatracając swój niepowtarzalny, indywidualny, podmiotowy charakter, mimo że humanistyczne ujęcie egzystencji ludzkiej staje się dziś szczególnie ważne i – może – najbardziej ludziom potrzebne.

Dlatego głównym celem książki *Dziecko w historii – między godnością a zniewoleniem* jest próba odpowiedzi na pytania: Jakie były i są źródła praw człowieka? Czy godność jednostki była i jest nadal wartością? Jakie w przeszłości były i są współcześnie przyczyny zniewolenia jednostki? Dlaczego dochodzi do ograniczania wolności człowieka i tłamszenia jego godności?

Poszukiwanie odpowiedzi na sformułowane pytania jest o tyle ważne, że godność człowieka w naszej kulturze stanowi fundament przyjmowanej powszechnie koncepcji człowieka. Tymczasem we współczesnym świecie, zdeterminowanym głównie przez czynniki polityczne i gospodarcze oparte na modelu neoliberalnego kapitalizmu, następuje pogłębianie różnic społeczno-ekonomicznych prowadzących do poszerzania przestrzeni i grup wykluczenia oraz relatywizacji i dewaluacji samej idei poszanowania godności ludzkiej.

Lista zagadnień, które stały się przedmiotem analizy jest szeroka. Nie chcąc jej zamykać w ciasnych ramach subdyscyplin pedagogicznych, aby przekaz miał wymiar interdyscyplinarny, wieloaspektowy i międzynarodowy wyrażony również artystycznie, podjęto rozważania wokół następujących obszarów tematycznych: Godność i zniewolenie – próba definicji; Godność jako źródło i fundament wszelkich praw i wolności jednostki; Filozoficzne konteksty interpretacji godności ludzkiej; Źródła praw człowieka w kontekście historycznym; Prawa dziecka w myśli pedagogicznej; Korczakowska próba ocalenia godności dziecka; Prawa dziecka w aspekcie prawnym; Przyczyny i warunki zniewolenia dziecka; „Obrona” dziecka przed ideologiczną organizacją życia społeczno-politycznego; Zniewolenie jednostki w systemach totalitarnych XX wieku; Dziecko w środowisku rodzinnym zróżnicowanym społecznie, etnicznie, ekonomicznie; Dziecko w kręgu potrzeb i oczekiwań społecznych; Dziecko w zinstytucjonalizowanych formach kształcenia i wychowania; Dziecko jako bezpośredni adresat pomocy i form opieki dobroczynnej.

Zgodnie ze wskazanymi obszarami tematycznymi układ książki jest chronologiczno-problemowy. Autorami poszczególnych rozdzia-

łów monografii są eksperci różnych dyscyplin naukowych: filozofii i teologii, pedagogiki, historii, prawa i socjologii z Polski i z różnych ośrodków zagranicznych: Albanii, Anglii i Włoch. Ze względu na objętość i wielość zgłoszonych rozpraw prezentujemy je w dwóch tomach składających się z dwóch części zatytułowanych: Część I – *Katedra Historii Wychowania i jej inicjatywy promujące godność człowieka*, Część II – *Między godnością a zniewoleniem*.

Część I obejmuje dwa rozdziały. W rozdziale 1. Elwira J. Kryńska zaprezentowała dzieje powołania Zakładu Historii Wychowania i jego twórcę, dokonała także prezentacji rozwoju i dokonań białostockiej szkoły historii wychowania oraz ukazała nowe kierunki i perspektywy badań. W rozdziale 2. autorzy zaakcentowali wątek Jubileuszu 40-lecia Katedry/Zakładu Historii Wychowania. Agnieszka Suplicka odwołując się do reminiscencji pracy akademickiej nakreśliła charakterystykę aktywności naukowej i społecznej Prof. dr hab. Elwiry J. Kryńskiej, podkreślając Jubileusz 40-lecia pracy uniwersyteckiej obecnej Kierownik Katedry Historii i Teorii Wychowania. Wątek ten kontynuuje Łukasz Kalisz, który skoncentrował się na przedstawieniu przemówień, gratulacji i listów, jakie napłynęły do Pani Profesor Elwiry J. Kryńskiej z okazji podwójnego Jubileuszu.

Część II została podzielona na cztery rozdziały. Pierwszy z nich *Filozoficzne konteksty interpretacji godności ludzkiej* obejmuje pięć artykułów. Naukowe rozważania rozpoczyna artykuł ks. Mariana Nowaka zatytułowany *Godność wychowanka, wychowawcy i pracy wychowawczej w pedagogice personalistycznej*. Poza ukazaniem i zdefiniowaniem godności w pedagogice personalistycznej, została w tym nurcie podjęta przez autora kwestia godności wychowanka – dziecka, wychowawcy i działalności wychowawczej. W kolejnym tekście *Ideologia w procesie kształtowania się tożsamości dziecka* Jerzy Nikitorowicz wskazuje na potrzebę wykreowania ideologii negocjacji i równoważenia dialogu wewnętrznego i zewnętrznego w trzech zakresach kształtującej się tożsamości. W tekście przedstawia i analizuje przykłady, interpretując je w kontekście Teorii Wielozakresowej i Wielowymiarowej Tożsamości. W kolejnym artykule *Godność dziecka nieredukowalną wartością ontyczno-wychowawczą* ks. Andrzej Proniewski dowodzi, że zmieniające się uwarunkowania społeczno-kulturowe życia nie mogą wymusić zmiany w interpretacji godności dziecka, które jest osobą bez względu na etap jego rozwoju i wymaga podobnie, jak każdy człowiek, odpowiedniego szacunku. Zagadnienie genezy i ewolucji

instytucji Rzecznika Praw Dziecka zaprezentował Stanisław Bożyk, który poddał analizie ochronę praw dziecka w prawie międzynarodowym i regulacjach krajowych. Wskazał na genezę instytucji ombudsmana do spraw dzieci oraz jej obecny status konstytucyjny i ustawowy, jak też zakres zadań realizowanych przez polskiego Rzecznika Praw Dziecka. Przejawy zniewolenia, które stanowią zagrożenie dla wolności, a tym samym godności osobowej, godności osobowościowej, jak i godności osobistej człowieka na różnych etapach jego rozwoju omówiła w artykule *Godność dziecka a ideał autentyczności w wychowaniu* Małgorzata Bandach.

Autorzy artykułów rozdziału 2. podjęli rozważania na temat: *Dziecko w kręgu potrzeb i oczekiwań społecznych w kontekście historycznym*. Rozpoczął je Toby Purser, który ukazał wczesnośredniowieczne angielskie kodeksy prawne, w celu lepszego zrozumienia dzieciństwa i sytuacji dzieci w omawianym okresie. Problematykę dzieciństwa najuboższych warstw społecznych w Gdańsku w połowie XIX wieku w świetle *Wspomnień z młodości ubogiej służącej* w narracji M. Sansgène poddał analizie Paweł Śpica. W artykule *U początków uczniowskiej samorządności – gminy szkolne w autonomicznej Galicji* Maria Stinia analizowała początki gmin szkolnych w gimnazjach, pokazując jak w sposób praktyczny zostały wprowadzone idee samorządu uczniowskiego. W artykule *Opieka i wychowanie w placówkach Robotniczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci w Łodzi w okresie międzywojennym* Joanna Sosnowska przedstawiła inicjatywy skierowane do dzieci z rodzin łódzkich robotników oraz główne aspekty związane ze sprawowaną opieką realizowane w świetlicach, przedszkolach i klubach młodzieżowych prowadzonych przez Oddział Łódzki w latach 1923–1939. Na placówce opiekuńczo-wychowawczej Nasz Dom w Warszawie w okresie międzywojennym skupiła swoją uwagę Zuzanna Sękowska. W tekście autorka odwołała się przede wszystkim do twórczości Maryny Falskiej, ze szczególnym uwzględnieniem roli jej tomu *Wspomnienia małeńkości*. *Sytuację dziecka anormalnego w Polsce międzywojennej* ukazała Iwona Czarnecka, która skoncentrowała się przede wszystkim na analizie artykułów dotyczących spraw szkolnictwa specjalnego drukowanych na łamach czasopism w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Autorzy Francesca Fratangelo, Francesco Magni i Andrea Potestio w artykule *Recepcja pism Janusza Korczaka we Włoszech – perspektywa pedagogiczna* skupili się na aspektach praktyki pisarskiej Korczaka zintegrowanych z założeniami teoretycznymi, cyrkularnością między

doświadczeniem a refleksją oraz na Korczakowskim rozumieniu niemowlęctwa. W artykule *Pamiętnikarskie zapisy dziecięcych doświadczeń migracyjnych* Wioleta Danilewicz, która wykorzystując listy i pamiętniki pisane przez emigrantów przełomu XIX i XX wieku skierowała uwagę na doświadczenia dzieci, które emigrowały wraz z rodzicami oraz na te, które w pośredni sposób uczestniczyły w procesie migracyjnym. Natomiast Kewin Bach w artykule *O pozycji prawnej dziecka w Polsce dwudziestolecia międzywojennego. Wybrane aspekty* skupił się na rozważaniach, czy i w jakim zakresie prawo Polski chroniło godność dziecka. Szczegółnej analizie poddał ochronę godności dziecka na gruncie prawa pracy i prawa karnego, w tym ochronę praw dzieci w postępowaniach w sprawach nieletnich.

Trzeci rozdział *Dziecko w zinstytucjonalizowanych formach kształcenia i wychowania* rozpoczyna artykuł *Dziecko zdolne w perspektywie potrzeb rozwojowych i oczekiwań społecznych*, w którym Halina Monika Wróblewska przedstawiła ideę budowania autonomii uczniowskiej z perspektywy edukacji wczesnoszkolnej. Kolejny artykuł autorstwa Marcina Kryńskiego dotyczy *Genezy, problemów definicyjnych i założeń prawa do edukacji w kontekście Konwencji o Prawach Dziecka*. Z kolei Paweł Garbuzik podjął refleksję nad godnościowym wymiarem edukacji międzykulturowej w świetle regulacji prawa międzynarodowego, europejskiego i polskiego. Kolejne dwa artykuły Manjoli Lumani Zaçellari i Heliony Miço prezentują ważne kwestie dotyczące znaczenia pielęgnowania pokoju w edukacji poprzez nauczanie praw człowieka uczniów szkół średnich oraz bariery we wdrażaniu praw dziecka do edukacji włączającej na przykładzie Albanii. Rozdział dopełnia Urszula Abramowicz, która swój artykuł poświęciła tworzeniu się wzorów zaangażowanego ojcostwa na etapie prenatalnego życia dziecka na przykładzie szkół rodzenia w Białymstoku.

Czwarty rozdział monografii prezentuje artykuły poświęcone *Obronie godności i praw dziecka z perspektywy młodych adeptów nauki*. Pierwsza z nich Sylwia Romanowska-Jonio ukazała zniewolenia, jakie dotyczą dziecko i dzieciństwo w XXI wieku. Rozważania na temat godności i wolności w nauczaniu Jana Pawła II podjęła Gabriela Andrzejczuk. Zmiany, jakie zaszły w obszarze nauczania języków obcych w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, zapewniające uczniom efektywniejsze zdobywanie wiedzy, umiejętności i ich wszechstronny rozwój w kontekście godności dziecka ukazała w swoim artykule Urszula Aleksandrowicz. Kwestie obrony prawnej zaprezentowała

Paulina Prawdzik w artykule *Dziecko jako obywatel państwa prawa XXI wieku – wybrane aspekty*, która odwołując się do orzecznictwa sądów powszechnych, Sądu Najwyższego, a także Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wykazała, iż dziecko to pełnoprawny podmiot w państwie prawa. Artykuł autorstwa Dominiki Hryniewickiej dotyczy *Instrumentów ochrony i pomocy ofiarom dotkniętym handlem dziećmi na gruncie prawa polskiego i międzynarodowego*. Przedstawiono w nim przepisy prawa polskiego i międzynarodowego mające na celu zapobieganie i zwalczanie zjawiska handlu ludźmi oraz procedury postępowania w zakresie ochrony, pomocy i wsparcia małoletnim ofiarom. Natomiast w ostatnim artykule *Konstytucyjne ujęcie praw rodziny* Patryk Roger Zabrocki wskazuje na potrzebę ochrony interesów dzieci, które powinny być uregulowane w zgodności z zasadami konstytucyjnymi zwykłego ustawodawstwa, jak również aktów wykonawczych do tychże ustaw.

Wszystkim Autorom artykułów zamieszczonych w publikacji składamy podziękowania za trud ich przygotowania i wkład w opracowanie monografii. Dzięki temu zapałowi i wnikliwej refleksji, mogła powstać publikacja adekwatna do określonej w tytule problematyki.

Najserdeczniej dziękujemy Profesorowi Rafałowi Piwowarskiemu i Profesorowi Mariuszowi Auszowi za recenzję pracy i zgłoszone w niej sugestie, które przyczyniły się do nadania ostatecznego kształtu niniejszej publikacji.

Mamy nadzieję, że książka spotka się z szerokim zainteresowaniem ekspertów nauk społecznych i humanistycznych, a także władz oświatowych i nauczycieli oraz rodziców, bowiem w polskiej historiografii wciąż odczuwa się niedosyt prac badawczych związanych z dzieckiem i jego dziejami na przestrzeni wieków.